

İLAHİYAT FAKÜLTESİ

FELSEFE TARİHİ

ÜNİTE 14

20. YÜZYILDA FELSEFE

20. YÜZYILDA FELSEFE

20. yüzyıl felsefesi, 19. yüzyıl sonlarından başlayıp günümüze kadar gelen ve devam eden düşünce geleneklerini ve felsefi akımları kapsar.

20. yüzyıl felsefesine yaklaşık ellili yıllara kadar tam bir birliğin, altmışlı yıllardan itibaren de bu kez önceki dönemin felsefe anlayışına radikal bir tepkiyle karakterize olan alternatif bir felsefe anlayışının yarattığı birliğin egemen olduğu söylenebilir.

Yüzyılın ortalarına kadar filozoflar, bilginin, imkânını yeniden olumlama gayreti içinde olmuşlardır.

Her ne kadar kendilerini Kantçı paradigma karşısında özgürleştirme gayretlerinde oldukça farklı yollar izleseler de yüzyılın ilk yarısının hemen hemen tüm filozoflarının ortak bir realist amaç doğrultusunda, nesnelliği yeniden ele geçirme çabasıyla karakterize oldukları kabul edilir.

20. yüzyıl felsefesi, görülen bilime yönelik sorgulayıcı yaklaşımların, aklın sorgulanması girişimlerinin, dile yönelik ilginin, özne kavramı üzerinde yürütülen tartışmaların, zihin problemlerinin, yeni bir boyut kazanan bilgi sorununun, cinsellik soruşturmasının, yabancılaşma ve iktidar sorunsalının arka planını oluşturmaktadır.

20. yüzyılı diğer dönemlerden çok daha uzun bir çağ haline getiren şey, yalnızca filozofların ve filozofları bir araya getiren okulların sayısı değildir.

Felsefenin hiçbir zaman boşlukta gelişmediği dikkate alınacak olursa, bu filozofların düşüncelerine vücut veren **sosyal ve politik koşulların** farklılığı, çeşitliliği ve yoğunluğudur.

20. yüzyıl büyük dünya savaşlarıyla,

komünist, faşist ve totaliter devletlerin doğuşu ve yıkılışlarıyla,
sayılamayacak kadar çok bölgesel savaşla,

nükleer silahlara ek olarak başkaca kitle imha silahlarının
icadıyla,

soykırımlarla, sömürgeciliğe karşı verilen kurtuluş savaşlarıyla,

küreselleşmeyle, teknolojinin olağanüstü büyük gelişimiyle ve nihayet büyük kitlelerin kentlerde gerçekleştirdiği eşi benzeri görülmemiş istilayla karakterize olur.

Son büyük felsefe
sistemlerinin 19. yüzyılda
kaldığı dikkate alınırsa,
20. yüzyılda filozofların,
sistem inşa etme gayreti
içine girmekten ziyade,

felsefenin münferit alanlarında özgün ve eleştirel düşünceler geliştirdikleri ve felsefeyi, söz konusu uzmanlaşma eğilimlerine paralel olarak, birtakım "dönüş"lerle ifade ettikleri söylenebilir.

Sözelimi bu bağlamda yüzyılın en etkili "dönüş" hareketi olarak "**dile dönüş**"ten söz etmekte fayda olabilir.

20. yüzyılda pek çok filozof, analitik felsefeden hermeneutik ve gündelik dil felsefesine, yapısalcılıktan postmodernizme pek çok akım **dile** başvurmuş, dili temel almış, söylemi ve dilsel temsili bilgi ve hakikat arayışında felsefenin ulaşabileceği en yüksek nokta diye tanımlamıştır.

20. yüzyıl felsefesinin önemli bir başka özelliğinin de **profesyonelleşme** olduğu, onun önemli ölçüde profesyonelleşmeyle belirdiği, bu çağın felsefesini şekillendiren filozofların hemen tamamının üniversitelerde maaşlı felsefe profesörleri olarak görev yaptıkları kabul edilir.

Oysa 20. yüzyılda felsefe tamamen kurumsal olarak icra edilen, üniversitelerde ve araştırma enstitülerinde yürütülen bir faaliyet haline gelir.

Felsefe aynı zamanda kongrelerde, ulusal ve uluslararası felsefe cemiyetleri ve yüksek düzeyde uzmanlaşmış dergilerde hayata geçirilen bir etkinlik ya da disiplin halinde gelişti.

Felsefede bütün bir 20. yüzyıl boyunca yaşanan bu profesyonelleşme sürecinin önemli bir özelliği de kadınların filozofların akademisine katılımı olmuştur.

kadın filozofların etkili olan yönü, onların **feminizm** adı verilen ve erkek egemen bir karaktere sahip olduğuna inandıkları bütün bir felsefe geleneğine meydan okuyan yeni bir felsefe geleneğini başlatmış olmalarıdır.

20. yüzyıl felsefesindeki söz konusu profesyonelleşme sürecinin, ayrıca ve esas itibariyle coğrafi ve politik mütalaalarla da zenginleşen entelektüel rekabeti artırdığı, felsefe okulları arasındaki bölünmeleri radikalleştiirdiğı ve nihayet felsefenin ne olduğıyla ne olması gerektiğine ilişkin tanımları bir ihtilaf konusu haline getirdiğı rahatlıkla ileri sürülebilir.

Felsefenin kendi doğası ve yöntemiyle ilgili olarak daha önce hiç olmadığı kadar özbilince kavuştuğu bu dönemde, bir yandan felsefenin sonunun geldiğine işaret edilirken, bir yandan felsefe adeta işe sıfırdan başlıyormuşçasına, felsefe yapmanın yeni yöntemleri önerilmiştir.

20. Yüzyıl Felsefesi'nin Genel Özellikleri

a) Olguculuk karşıtı tutum:

Bu dönemin gözlemlenebilir özelliklerden birisi, madde filozoflarıyla kimi idealist filozoflara karşı duruş olmuştur.

Genel bir tarzda, felsefi bilginin kaynağı olan her türlü değeri doğa bilimlerine karşı bir konumlandırma yolunu benimsemişlerdir.

b) Çözümleme: 19. yüzyılın tam tersine, çağdaş filozoflar özellikle çözümlemeyi kullanmakta ve bunu da çoğu kez yeni yöntemlerle gerçekleştirmektedirler.

c) Çoğulculuk: Bugünün filozofları, genellikle, çoğulcudurlar ve 19. yüzyılın idealist ve maddecî birlik kavrayışına karşı çıkmaktadırlar.

d) Gerçekçilik: Çağdaş felsefede savunulan gerçekçilik biçimi, dolaysız gerçekçiliktir; insana, varlığı doğrudan doğruya kavrayabilme gücünü tanımaktadır.

Gene bir biçimde, Kant'ın kendinde varlık-fenomen ayrımı hemen, hemen bütün filozoflarca yadsınmıştır.

e) Kişiselcilik: İlgı çoğı durumda insan varlığı üzerine çevrilmiştir. Madde felsefesi filozofları dışında, çağımızın tüm filozofları tinselci olduklarını kendi ağızlarından açıklamış olup insan varlığının kendine özgü onuru üzerinde durmaktadırlar.

Çağdaş felsefenin, insanın gerçek varlığına, kendisinden önce gelen felsefelerden çok daha yakın olduğu söylenebilir.

Dışsal Özellikler

Öğretilerin kendilerinde bulunan bu içkin karakterlerin dışında, birçok dışsal karakter de çağdaş felsefeyi belirlemektedir.

Çağdaş felsefe, büyük ölçüde uzmanlaşmaya gitmiş, olağanüstü bir üretkenliğe sahip ve çeşitli okulları birbiriyle sıkı ilişkiler içinde bulunan bir felsefe görünümündedir.

a) Uzmanlaşma: Pragmatistler dışında bütün okullar soyut ve zengin bir sözcük dağarcığını içeren, karmaşık, ince kavramlarla çalışan, uzmanlaşmış bir düşünce düzeyine sahiptirler.

Bu özellikle, varoluş filozoflarıyla göze çarpmakta olup bu yeni öğretinin temelde ayırıcı özelliği olmaktadır.

Aynı şey, idealistler, fenomenologlar ve metafizikçiler için de söylenebilir.

b) Üretkenlik: Filozoflar, yoğun bir telif sürecine girmişlerdir. Niceliğin dışında, ele alınan sorunların çoğulluğuyla gerçekten önem taşıyan çok sayıdaki çalışmanın yayımlanmasına da dikkat yöneltmek gerekir.

Çağımızın birçok felsefesi, felsefi düşünce tarihin de kalıcı izler bırakacaktır.

Çağımızı, tarihin en verimli dönemleri arasına koymak bir abartı olmaz.

c) Birbirine bağlılık: Avrupa'daki çağdaş felsefenin belirgin özelliklerinden birisi de, en çeşitli ve birbirine en karşıt eğilimlerdeki filozoflar arasında kurulan ilişkilerin yoğunluğudur.

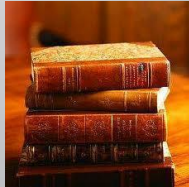
Yüzyılın başlangıcı, sayılan gittikçe artan birçok filozofu bir araya getiren bir dizi uluslararası felsefe kongresinin doğuşuna tanıklık etmiştir.

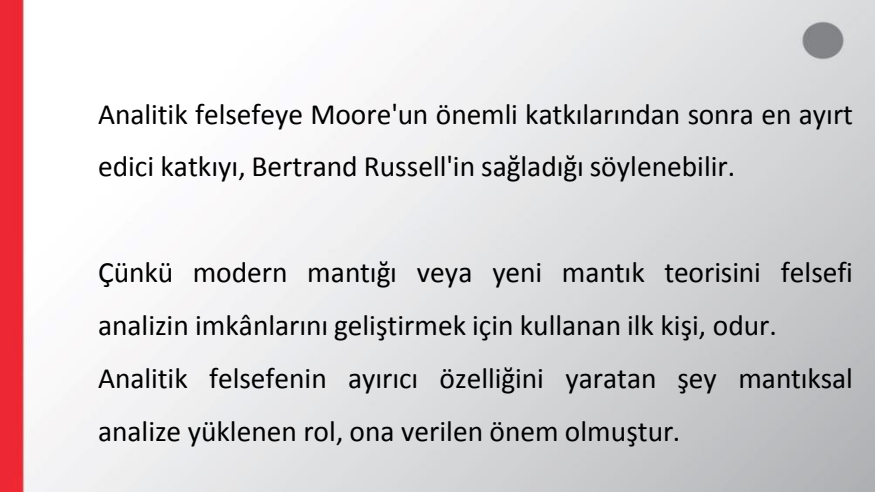
Analitik Felsefe

Yirmili yıllardan itibaren sahneye çıkan analitik felsefe, yüzyıla damgasını en uzun süreyle ve en etkili bir biçimde vuran bir gelenek olmuştur.

Analitik felsefe, 20. yüzyılın başlarında İngiltere'de boy gösteren Hegelci idealizme karşı çıkan İngiliz filozofu G. E. Moore'la başlar.

Kavramsal analiz yöntemini ilk kez olarak kullanan Moore idealizmin kurucu veya asli ilişkiler ve organik bütünler anlayışını reddederken, önceliği bunların yerine bireysel yargı ya da önermelere ve bu önermeleri oluşturan kavramlara vermiştir.

Analitik felsefeye Moore'un önemli katkılarından sonra en ayırt edici katkısı, Bertrand Russell'in sağladığı söylenebilir.

Çünkü modern mantığı veya yeni mantık teorisini felsefi analizin imkânlarını geliştirmek için kullanan ilk kişi, odur.

Analitik felsefenin ayırıcı özelliğini yaratan şey mantıksal analize yüklenen rol, ona verilen önem olmuştur.

Analitik Felsefe ve Russell

Analitik geleneğe mensup filozoflar, "**açıklığa**" olağanüstü büyük bir önem yüklerler.

Bu bağlamda, bilgimizin kaynağını büyük ölçüde meydana getiren deneyimin aslında açık olduğunu kabul ediyorlardı.

Analitik filozofların açıklık arayışı veya talebi içinde olmaları, onları doğallıkla dile, kendilerini 20. yüzyılın "dile dönüş hareketinin en önemli failleri haline getirecek kadar yoğun bir ilgi göstermeye sevk etmiştir.

Felsefenin en merkezi görevi; gerçekliği meydana getirdiğine inanılan söz konusu bağımsız kendilik veya **gerçeklerin** basitlik ve açıklıklarını gözler önüne sermeye yetecek kadar **basit ve açık olan bir dil** bulma problemi haline geldi.

MANTIK

Felsefi sorunları çözmek için de bulanık mantıksal çıkarımlar yerine açık-seçik mantıksal çıkarımlar oluşturmak ve tek anlamlı sözcüklerden oluşan yapay bir dil sistemini kurmak gerekir.

İşte tam da bu noktada, Aristoteles'ten bu yana yüzyıllar boyunca üzerine ölü toprağı örtülmüş olsa da 20. yüzyılın başlarında özellikle Frege ve Bertrand Russell'ın çığır açıcı çalışmalarıyla, yeniden ivmelenen **mantık**, devreye girmiştir.

Ve böylelikle de analitik filozoflar "sembolik mantığı ideal veya yetkin bir dilin çerçevesini temin eden bir disiplin olarak görme" durumuna geldiler.

Buna göre Russell, mantığı dilin ve dili de dünyanın gerçek yapısını açımlayan bir araç veya disiplin olarak düşündü.

Russell, bununla da kalmayıp, gündelik dilde bu yapıdan ayrılmanın karışıklık ve hatalara yol açtığı, bu durumun da dilin yüzeydeki gramerinin gerçek yapıyı yansıtamamasından kaynaklandığı sonucuna vardılar.

Russell ve diğer Analitikçiler, bu durumun bir sonucu olarak, felsefi problemlerin dilin yüzeydeki unsurlarına kapılmaktan, onun yüzeydeki gramerini temele almaktan kaynaklanan sözde problemler olduğunu düşündüler.

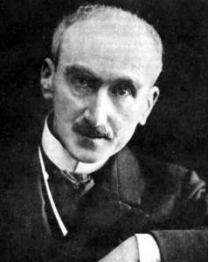
Kıta Felsefesi

20. yüzyıl felsefesinin diğer bir uğrağı veya ana bölümünü Kıta Avrupası felsefesi meydana getirir.

Kıta Avrupası felsefesi, Avrupa'da daha ziyade Almanya ve Fransa'da geliştirilen ve içeriğinde modern ya da Aydınlanma düşüncesinin çözülmesine vücut veren felsefeleri veya Aydınlanma karşıtı bir karakterle karşımıza çıkan felsefeleri barındırır.

Bu felsefeler arasında ise fenomenoloji, varoluşçuluk, hermeneutik, Frankfurt Okulu, postyapısalcılık, postmodernizm ve feminizm gibi akım ve felsefe anlayışları bulunur.

Çağdaş Metafizik ve Bergson

İnsana doğa üzerinde denetim kurma imkânı veren ve en azından bu yönüyle başarılı bir teşebbüse karşılık gelen bilimi ve bilimsel yöntemi hiçbir şekilde reddetmeyen Bergson'u en fazla meşgul eden şey, felsefi bir soru olmuştur.

Evrin kuramı, rölativite fiziğı benzeri yepyeni bilimsel teorilerin ortaya çıktığı bir sırada, sorulan söz konusu felsefi soru da elbette **gerçekliğın** veya var olan şeylerin **doğasının bilimin öngördüğü veya varsaydığı gibi olup olmadığı** sorusudur.

Newton mekaniğine çok büyük ölçüde bağlı kalan, onu temele alarak düşünmeye devam eden insanların çağı olarak 19. yüzyılda, hatta 20. yüzyılın başlarında, bilimin temel kabulü:

doğanın mekânda bir yer işgal eden maddi nesnelerden meydana geldiği düşüncesinden oluşmaktaydı.

İnsan varlığını da düzenli işleyen kozmik makinenin bir parçası olarak gören bu anlayış, doğallıkla insanın elinden özgürlüğünü, sorumlu bir ahlaki fail olma statüsünü almaktaydı.

Bergson modern bilim paradigmasının düşüncede yol açtığı bütün bu kabulleri sorgulamakla, onlardan her birinin ciddi problemlere yol açtığını ifade etmekle kalmadı;

Bu çerçeve içinde doğanın mekânda yer kaplayan maddi cisimlerden oluşup oluşmadığı, atıl maddeden nasıl olup da yeni varlık düzeylerinin çıkabildiği,

zekânın şeylerin mekanik düzenlenişini mantıksal ve matematiksel akıl yürütme yöntemleriyle kavramaya muktedir olup olmadığı,

somut hayat deneyiminin cansız doğa yoluyla açıklanıp açıklanamayacağı

sorularına tatmin edici yanıtlar getirmeye çalıştı.

Bilimin mekanik doğa görüşünü benimsemeyi her geçen gün biraz daha zorlaştıran yeni kavram ve teorilerle ortaya çıktığı bir dönemde,

Bergson, Newton mekaniğine dayalı düşünce biçimleri ve felsefelerin tutarsızlığını ve açmazlığını göstererek, yeni teorilerle uyumlu bir metafizik geliştirmeye çalıştı.

Bilime tümden meydan okumayan, onu hiçbir Şekilde reddetmeyen bu aĖdaŐ metafizikçi yaklaşım sadece bilimci bir bakış açısının bilimsel düşünme tarzının yegâne kuşatıcı bilgi türü, biricik kuşatıcı bilme tarzı olduğu kabulünü reddetti.

Amaç:

Bilimi zenginleŐtirmek ve onu, sağlam bir metafizikle tamamlayıp temellendirmeye çalıŐmak

Bilimi zenginleştirmeyi, en azından sağlam bir metafizikle tamamlayıp temellendirmeyi amaçlayan Bergson, gerçekten de bilimin sınırlarını gösterme, bilimin metafiziğin hangi değerli vukuflarıyla zenginleştirilebileceğini gözler önüne serme çabası içinde oldu.

Pragmatizm ve Peirce

Pragmatizm, Avrupa uygarlığıyla veya dünyanın başka medeniyetleriyle kıyaslandığında, kısa sayılabilecek bir geçmişli olan ABD'nin felsefi düşünceye yaptığı yegâne özgün katkıyı ifade eder. Bir felsefe okulu ya da hareketi olarak pragmatizme, harekete ilk teorik ifadesini ve ana doğrultusunu temin eden Charles Sanders Peirce dir.

Pragmatist filozoflar, her ne kadar gündelik hayatta hiçbir farklılık yaratmayan düşünme biçimlerine pek bir değer atfetmeseler bile, biraz da "sorgulanmamış bir hayatın yaşanmaya değer olmadığını" söyleyen Sokrates'in izinden giderek, düşünceye dayanmayan eylemin en azından bir bileşeninden yoksun olduğunu söyleme noktasında birlik sergilerler.

Buradan hareketle, pragmatizmin aslında modern düşüncenin, kendi başlarına alındıklarında, çağdaş uygarlık açısından tehlikeli addedilen birtakım sonuçlara götürmeleri kuvvetle muhtemel iki farklı eğilimin bir sentezini temin etme veya ortak paydasını bulma gayretinin bir ürünü olduğu söylenebilir.

Pragmatist filozoflara göre, bu eğilim ya da felsefelerden birincisi, **ampirisizm**in, yararcılığın ve bilimciliğin birleşik etkisi altında gelişen, Darwin'in evrim teorisinin doruk noktasını oluşturduğu seküler, otoriter görüşe tekabül eder.

Bu gelenek, dünyayı ve insanlığı doğadaki mekanik ya da biyolojik sürecin parçaları olarak görürken, insan zihnine söz konusu doğal ya da fizik süreçlerin gözlemcisi veya yansıtıcısı olma statüsünü yükler.

Buna göre, zihin, düşünceyi şekillendirmeye ve tarihi yönlendirmeye muktedir, yaratıcı bir meleke ya da güç olmayıp, dışsal etkiler tarafından şekillenen bir şeydir.

Pragmatizm, bu görüşün karşısına Berkeley, Spinoza, Kant ve nihayet Alman idealistleri tarafından temsil edilen **idealist** eğilim ya da geleneği koyar.

Bu gelenekte ise akla, insan zihnine olağanüstü büyük bir güç yüklenir.

Böylesi devasa bir güçten destek alan filozoflar, şeylerin bütün bir doğasıyla ilgili olarak kuşatıcı teoriler inşa etme noktasına gelmişlerdir.

İşte bu iki zıt gelenek arasında bir uzlaşma temin etmeye ve her ikisinde de var olan değerli unsurları bir araya getirmeye çalışan pragmatizm, bilimci veya ampirik gelenekle bütün bir gerçekliğe ilişkin kuşatıcı bir bilgi ve kavrayışımızın söz konusu olamayacağı, şeyleri farklı pek çok perspektiften bilebildiğimiz ve nihayet, bilgi konusunda çoğulcu bir yaklaşımı benimsememiz gerektiği konularında tam bir uyuşma sergiler.

Pragmatizm, idealist felsefeyle de ahlak ve dinin, daha doğrusu bütün bir değerler alanının beşeri deneyimin çok önemli bir parçasını meydana getirdiğini öne sürmesi açısından benzerlik gösterir.

Fakat pragmatistler bu noktada, bu iki gelenekten birine dayanarak diğerini reddetmeyi kabul etmedikleri gibi, birini diğeri aracılığıyla haklılandırıp temellendirmeyi de reddederler.

Sözelimi Tanrı, değerler ve özgür irade ve benzeri konulara, bilimci veya entelektüalist bir bakış açısıyla yaklaşmayı hiçbir şekilde kabul etmezler.

Bunun yerine gerek bilimci ve gerekse idealist bakış açısında doğru olan unsurları, eylem zemininde bir araya getirme yolunu seçerler.

Buradan da ortaya, diğer teori yerine belli bir teoriyi kabul etmenin nasıl bir farklılık yaratacağını, insanların özgür iradeye sahip olup olmamalarının uygulamada nasıl bir farklılık yaratacağını sormak gerektiğini ifade eden meşhur **pragmatik ilke** çıkar.

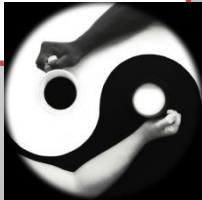
Varoluşçuluk ve Jean-Paul Sartre

«Varoluşçuluk» Kıta Avrupası'nda özellikle kırklı ve ellili yıllarda gelişen, belirli birtakım ortak kabulleri, ortak bir soyağacı ve ortak birtakım önkabulleri olduğu gösterilebilen, belli bazı özelliklere sahip bir felsefe türü olarak tanımlanabilir.

Genel bir çerçeve içinde kalındığında, varoluşçu filozofları birleştiren ortak ilginin **insan özgürlüğüne** dönük bir ilgi olduğu söylenebilir.

Varoluşçu filozoflardan hepsi de kendi eylem tarzları ya da yollarını seçme gücünden dolayı, felsefi ilginin yegâne konusu olarak değerlendirilen **insanın çevresi** diye mütalaa edilen dünyayla ilgilendiler.

İnsanın dünya ile olan ilişkisinin nasıl olması gerektiği,
seçme özgürlüğünün ne olduğu,
nasıl bir anlam taşıdığı ve nasıl tanımlanması gerektiği konuları,
bütün varoluşçu filozoflar için en temel, en merkezi konuları
oluşturdu.

Varoluşçular, her şey bir yana insanlara, özgür olduklarını göstermeyi, onların gözlerini hep doğru olmuş olan, fakat şu ya da bu nedenle her zaman farkına varılmayabilen bir şeye, yani insanların yalnızca belirli bir durumda ne yapılacağını değil, fakat **neye değer verileceğini** ve **nasıl yaşamak gerektiğini** seçmek bakımından özgür oldukları gerçeğine açmayı amaçladılar.

Sartre sadece felsefi bir sistem kurmakla, varoluşçuluk adı verilen akımının en önemli temsilcisi, hatta pek çoklarına göre kurucusu olmakla kalmayıp, romanlar, oyunlar yazmış, edebiyat eleştirisi yapmış ve **eylem** içinde olmuştur.

Buna göre, politik analizleri ve sözgelimi Cezayir ve Vietnam Savaşlarına karşı çıkışlarında somutlaşan eylemciliği yoluyla Sartre, uluslararası olayların akışına etki etmeye çalışmıştır.

Postmodernizm

20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan postmodernizm de hemen hemen çoğu felsefe akımı gibi hem negatif hem de pozitif yönleriyle yani başka yaklaşım ya da felsefelere yönelik yıkıcı bir eleştiriyle olduğu kadar yeni ve alternatif birtakım düşüncelerle karakterize olur.

Buna göre onu belirleyen şey, öncelikle modernliğe veya Descartes tarafından kurulan modernizme yönelik radikal bir eleştiridir.

Postmodernizm her şeyden önce modernliğin akılcılığına, aklın bütün alanlarda, insanlığın tüm problemlerini çözebilecek mutlak otorite olmasına itiraz eder.

Postmodernizm, politik veya sosyal nitelikli, küresel, her şeyi kucaklayıcı bütün dünya görüşlerine itiraz ederken, Marksizm, faşizm, Stalinizm, liberalizm ve modern bilim ideolojisi benzeri tüm büyük ideoloji ve dünya görüşlerini, aşkın ve bütünselleştirici büyük anlatılar oldukları gerekçesiyle reddeder.

Postmodernizm, yine aynı çerçeve içinde, felsefenin, insanlığın bilim aracılığıyla gerçekleştirecek özgürleşmesini ve evrensel olarak geçerli insan bilgisini öğretebilmek için ihtiyaç duyulan birliği insana temin edebileceği düşüncesine de karşı çıkar.

Postmodernizmin ortaya çıkışında üç neden ya da faktörün önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir.

Bu faktörlerden **birincisi**, Aydınlanmaya hemen tüm yönleriyle karşı çıkan postmodernizmin Aydınlanmadan kopuşunun, Nietzsche, Heidegger, yapısalcılık ve postyapısalcılığın antihümanizmi ve özneye yönelik eleştirisi tarafından hazırlanışına işaret eder.

Postmodernizmin doğuşunda, Avrupa'nın 20. yüzyıldaki politik tarihinin çok etkili olduğu rahatlıkla söylenebilir.

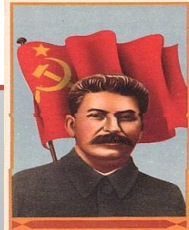
Çünkü bu tarih, her şeyden önce iki büyük dünya savaşına, faşizmin Almanya, İtalya ve İspanya'daki yükselişine, Avrupa kaynaklı sömürgeciliğe, modern ve aydınlanmış Avrupalıların Avrupalı olmayanlara sözde uygarlık götürme teşebbüslerine, tanıklık etmiştir.

Bu tarih hepsinden önemlisi, başta Yahudiler ardından Yahudilerin muhataplarına karşı olmak üzere, altı milyon insanın sistemli bir biçimde ve bilimsel usullere uygun olarak soykırımdan geçirilmesine tanıklık etmiştir.

İşte bütün bu olumsuz ve beklenmedik gelişmelerin, Batının hümanizmine, ilerlemeciliğine, iyimserliğine ve kendisinin barbarlığın antitezi olduğu iddiasına gölge düşürüp modernizmin sorgulanmasına neden olmak suretiyle, postmodernizmin doğuşunda etkili olduğu söylenebilir.

Postmodernizmin doğuşunda önemli rol oynayan diğer bir faktör ise bu kez hem tarihsel ve hem de entelektüel bir faktör olarak, Marksizmin 20. yüzyıldaki kaderi olmuştur.

Marksizmin en azından uygulamadaki apaçık başarısızlığı, postmodernizmin şiddetle karşı çıktığı Aydınlanma projesiyle modernizmin iflasının kesin ve nihai bir kanıtı olduğu için postmodernizmi hazırlayan en önemli etken ya da evrelerden biri olmak durumundadır.

TEŞEKKÜRLER